

A FRANCZIAORSZÁGI PROTESTANS EGYHÁZI VISZONYOK.

Páris, július, 1882.

Felhívott volt ön, Szerkesztő ur, hogy a mennyire egészségem engedi, értesítem a franciaországi azon eseményekről, melyek olvasóit vallási, erkölcsi, bölcselmi vagy irodalmi tekintetben érdekelhetik, értesítem különösen a reformált egyház életében feltűnő különböző eseményekről. Megkezdem ez értesítést azzal az ohajtással, hogy folytathassam.

Ezelőtt csaknem két évvel a „The Modern Review“ után közölte volt ön röviden a mi egyházunk történetét, a mely iránt a magyarországi egyházak oly rokonszenvet tanusítanak, a mely meghat minket. Nem kívánom most részletesen előadni azokat a jelentékeny vagy egyszerűen érdekes tényeket, melyek azóta történtek, ön azokat egészben ismeri egyházi lapjainkból. Csak egyikre akarom felhívni az ön figyelmét, az utolsóra, a legjelentékenyebbre, arra, mely legnagyobb befolyással volt a francia reformált egyház helyzetére. Értem a f. évi mártius 29-én kelt rendeletet, mely a párisi egyház viszonyait szabályozta.

Az 1860. év óta a párisi egyház egészen különböző viszonyok között élt, mint a franciaországi többi egyházak, a mi teljesen szabálytalan volt. Ugyanis, ellenkezőleg avval az általános törvénnyel, a mely a többi egyházakat szabályozza, s a mely szerint minden 6000 protestansnak egy consistoriummal kell birni, a párisi egyházban egyetlen consistoriumba, egyetlen presbyteri tanácsba volt egyesülve a 40—90 ezer lelket tevő protestans népesség. A fővárosnak, meg a szomszédos három megyének összes ekklesiái egy és ugyanazon egyházi testületet választották. Ismeretes, hogy mit szült e rendszer; mindenek előtt a liberalis elemnek teljes eltűnését az egyh. tanácsokból, azután a liberalis választóknak a választók jegyzékéből való kitorlését. Husz évig tartott ez az állapot az egyháznak, a valóságos érzelemnek, a kegyességnek és az ugyanazon vallási testület tagjai közt lenni kellett testvéri viszonynak nagy hátrányára. Az orthodoxok és liberalisok közti küzdelemnek különböző változatai ismeretesebbek, mintsem szükséges lenne azoknál megállapodnom. A Páris-

ban kitört harc régóta kiterjedett a vidékre is, és a franciaországi többi ekklezsiák inkább, vagy kevésbé maguk is érezték a fővárosban megkezdett csata hatásait. Nagy ideje volt, hogy a köztársaság kormánya ez egyházban is, mint egyebütt, megorvosolja a császárság igazságtalanságait. Ezt művelte a mártius 29-iki rendeletével, mely szerint két consistoriumot rendelt, egyiket a Seine megye részére, a másikat a három szomszédos megye részére, a melyek 1860 óta Seine megyéhez voltak csatolva. Ezen kívül a párizsi consistoriumnak egy helyett most nyolcz presbyteri tanácsa van, a mi alkalmat nyújt a liberalisoknak, hogy képviseltesék magukat a consistoriumban és azokban az ekklezsiákban, a melyekben többségben vannak. Kétségkívül, a törvény szoros alkalmazása szerint, Párizst egy-nél több consistorium illette volna, de az is elég, hogy 8 presbyteri tanácsot teremtettek. Bármilyen legyen is e rendelet, megvan jótékony hatása, a liberalisok hosszas küzdelmének és lankadatlan kitartásának a jutalma; az alkudozni nem akaró orthodoxok dühösen kiabáltak ellene. Azt az 1900 liberalis választót, a kiket a választók jegyzékéből kitörültek, ismét beigtatták abba. Az ekklezsiai választások, melyeket késleltettek, f. évi május 14-én történtek meg. Az „Oratoir“ utczai ekklezsiában, mely a consistorium székhelye, a liberalis jelöltek mind bevásztattak. A többi ekklezsiákban az orthodoxus jelöltek diadalmaskodtak. Az előtt, a ki tudja, hogy az orthodoxok minő nagy becsét tulajdonítottak a székhelyen való győzelemnek, a liberalisok győzelmének nagy bece van; de magára véve is nagy jelentősége van, mert a jövő biztos sikernek előjátéka. A liberalisok nem reméltek többet, mint a mennyit nyertek. Távol attól, hogy az ekklezsiákban többségre számítsanak, bámulva látták, hogy az oratoir-utczai ekklezsiában a hivatalos közegek 20 évi üldözése és törlései után kellő számmal vannak. Világos volt, hogy az orthodoxia, a mely oly sok éven át mindenről rendelkezett, mely mellett volt a pénz és egy megromlott és corrupáló kormány bűnrészessége, hasonló fegyverekkel nem támadható meg. Annyira számított a győzelemre mindenik ekklezsiában, hogy erőszakos módon minden kibékülést visszautasított, midőn a jelöltek jegyzékét meg akarták állítani. A liberalismus most már ismét elfoglalta azt a helyet, a melyről éppen nem tisztességes módon leszorított volt, s csak idő kérdése, hogy szilárdul és tartósan elhelyezkedjék abban.

A választások következtében az orator-utczai ekklezsia presbyteri tanácsa egy liberalis papot kért. Mivel az ekklezsiai tanácsok választásait a consistoriumnak kell helyben hagyni s ez terjeszti a

papokat a kormányhoz megerősítés végett, e testület határozatából rövid időn megtudjuk, hogy hajlandó-e igazságos lenni? Minden esetre, azt hiszem, tudhatom, hogy a kormány hajlandó liberalis papot nevezni ki, bárminő legyen a consistorium határozata.*)

A mártius 29-ki rendeletnek az a következtetése lett, hogy annak a bénító küzdelemnek, mely oly régóta tartott, a tüze kissé csökkent. A csillapulás megtörtént Párisban s következőleg a vidéken is, a vidéki ekkleziák megszokván a párisi példáját követni. Ha csak ezt a részletes megnyugvást nyertük volna is, akkor is köszönettel tartozunk a kormánynak, hogy viszálykodásunkba közbelépett; bár nagyon fájjaljuk, hogy az orthodoxia rossz eljárásával kényszerítette az államot emlékezetbe hozni azt, hogy mindenki köteles ugyanazon törvény iránt engedelmességgel viseltetni. Örvendek, hogy e változást jelezhetem; a lelkek el voltak keseredve, a protestantismus legjobb erői, az ügy nagy veszteségével, kárba mentek az alatt, míg a törvény ki volt játszodva. A liberalismus végül is elcsüggedett volna Párisban, hol a hivatalos szószéket mind orthodox papok foglalták el, kiket a liberálisok nem hallgattak. A világiak látván, hogy a viszonyok nem változnak, ki kezdettek fáradni; végre is elenyészett volna bennük minden érdekltség a vallásos dolgok iránt. Legbensőbb érzelmeiket sértette az orthodoxia magatartása, mely naponta megalázta a vallást és néha annyira lealacsonyította, hogy azzal cselszövényes politikát űzött. Ma, midőn a május 14-én történt választás a liberálisoknak visszaadta honossági jogukat őseik egyházában, abban az egyházban, melyet annyival inkább szerettek, mert attól erőszakosan elszakítottak, kötelességük teljes érzetében azzal foglalkoznak, hogy egyházuknak szilárdabb szervezetet adjanak. Több összefüggést kívánnak maguk között, több vallásos életet a szó teljes értelmében, több erkölcsi tevékenységet s egyszersmind nagyobb papias életet; sorakozottabban kívánnak haladni, mint a múltban.

Nagy vallási, erkölcsi és tudományos érzékű emberek vették kezükbe a kezdeményezést, hogy egy végrehajtó bizottmány alakíttassék, melynek az lenne célja, hogy egyesítse a liberálisokat, a kik eddig egymástól nagyon is különváltan éltek. Ezen közelítés által az emberek jobban megismerik, jobban becsülik s kölcsönösen erősítik egymást; a vallásos élet növekszik, fejlődik s ezzel együtt növekszik

---

*) A sorok a consistorium ülése előtt irattak, határozatát ma már ismerjük, igazságot szolgáltatott az ekklezsia ohajtásának, másodpapnak kinevezte Vignié urat, a párisi theologiai karban tanárt; Vignié ur kiváló szónok, nagyszámu hallgatóságot vonz az oratoiri nagy templomba.

az érdekelttség mindaz iránt, a mi a szellemi társaságot és azon egyházat illeti, melyhez az ember tartozik. Az elszigeteltség nem jó az embernek, vallási szempontból éppen úgy, mint más szempontból, sőt meglehet, hogy vallási tekintetben gyászosabb, mint minden más tekintetben. A bizottmány legelső teendőjének fogja ismerni, hogy alkalmas, komoly embereket — papokat és világiakat — találjon, kiknek kiválóan hivatásuk lenne, hogy a liberalis protestansokat meglátogasson, a gyermekeket rendes vallásos oktatásra összegyűjtsék, és hogy felelevenítsék a buzgalmat, mely oly hosszú évi tévelygés alatt megkezdett hűlni. Kétségkívül az embereknek, kik a liberalis párt vezetését kezükbe vették, sikerülni fog e szükséges dolgot jól célhoz vezetni.*) Egyébiránt ezen feltétel, sőt kizárólag csak e feltétel alatt érheti el célját a liberalismus a legközelebbi presbyteri választások alkalmával. Mindez azt bizonyítja, hogy jól felfogta hivatását, s nem szakad markába a dolog. A létezésért való hosszú küzdelem után, melyben oly sokat kellett szenvednünk, most már gyakorlatibb és népszerűbb módon törekszik megerősödni naponta a vallásos és erkölcsi élet terén. Ez a legjobb felelet lesz azoknak, a kik őszintén, vagy nem, azt vetették a liberalismus szemére, hogy eddig csak tagadó, rontó munkát teljesített.

Nem akarom ez által azt mondani, hogy a liberalismusnak szüksége van e bizonyíték adására; mert az előtt, a ki nem elfogult, minden oldalról feltűnik az a jó, melyet a liberalismus egy harmadszáz alatt előidézett. Lám, neki vetette a fejszét a középkor dogmai járhatatlan erdejének, széles nyilásokat vágott azon, a melyeken az éltető levegő és a világosság behatolhat. És mennyire józanná tette a theológiát, s mennyire megtisztította a vallást azért, hogy széles utat tár fel a gondolkozás előtt és tágas látkört a lelkiismeret előtt. Megteremtette az egyéni munkálkodást is, s a személyes hitet; a vallást élővé tette. Ez áramlat alatt maga az orthodoxia is megmozdult; a jó indulatu orthodoxok maguk bevallják, hogy ők többé nem azok, a mik harmincz évvel ezelőtt voltak, s hogy hasznukra fordították a libealisok munkáit. E szerint ha a gondolkozás szempontjából a liberalis kritika bizonyos tekintetben negativ volt is, de meg volt annak tényleges oldala is. — Egyfelől minden meghaltnak, haszontalanságnak, értelmetlennek eltávolítása, másfelől megszilárdítása mindannak, a mi lényében örökké való, annak kidomborítása, szépségének és gazdagságának feltüntetése volt a

*) Részben sikerült is, mert két buzgó papot vettek fel az evangélium szerinti idomítás e céljára; bizonyosan másokat is találnak.

liberalismus munkája. Semmisenek nyilvánítani bizonyos oly dogmákat, melyeknek semmi alapjuk sincs az evangéliumban, melyek csak a contraversiák, vagy régi bölcselmi eszmék terményei; megállítani és feltüntetni örök értékét ezen két nagy igazságnak: Isten és az emberi lélek, és abból levonni a logikai következtetést, azaz az emberi lélek természete és az Isten közti viszonyt s a lélek halhatatlanságát az isteni szellem folytonos áradozása nyomán; és Jézusban feltüntetni annak a tökéletes isteni s egyszersmind emberi életnek egyetlen tyussát: nekem úgy tetszik, hogy ez valósággal positiv munka volt. Mert valójában az egész gyakorlati vallásos élet a jámborság és istenülés részleteivel a szeretetnek, az erkölcsemelkedettségnek, az evangélium szerinti életnek munkáival mind benne foglaltatnak ez állításokban. Ha ez utolsó tekintetben a liberalismus nem tette meg mindazt, a mit megtehetett volna, az ő leghevesebb vádolóinak kellene legelsőbb elhallgatniok. Ők maguk személyesen jól tudják, hogy azon nehéz viszonyoknak kell azt tulajdonítani, a melybe hozták; tudják, hogy a kor hatalmasságai ellene voltak, mindig kénytelen volt harcra készen állani szellemi és anyagi lételeért, jobb napok után esengvén, midőn önmagát megismerheti, felébredhet és békében szedheti annak gyümölcsét, a mit keserű könnyek között vetett. A liberalisok az üldöztetés napjaiban sem szüntek meg részt venni az egyház ügyeiben, milyenek a bibliai társulatok és az árvák ügye; ők alapították Párisban azt a bámulandó árvaházat, mely ma a fájlalt ifj. Coquerel Athanasius áldott nevét viseli. Istennek hála az a nap, melyet a liberalisok oly melegen ohajtottak, valahára feltűnt és épen ezért készülnek haladék nélkül az építkezés munkájához, melyhez az anyagokat előre beszerezték és alapjait megvetették.

Azt mondám fennebb, hogy a párisi egyházban s ennek következtében a vidékiekben némi csend lett; de ebből nem kell következtetni, hogy ez a csendesség az orthodoxok és a liberalisok között létrejött egyetértésnek volna a következése. — Sőt kérdés, hogy ez egyetértés meg lesz előbb vagy utóbb. Részemről én nem hihetek őszinte utógondolat nélküli egyetértés lehetőségében. Bármit mondanak is némely optimisták, én azt hiszem, hogy a két párt most távolabb áll egymástól, mint bármikor, arra, hogy egymást megértsék és kibéküljenek. Történelmi és vallási felfogásaik különböznek és a tapasztalat — fájdalom — megmutatta, hogy az orthodoxia vonakodik az engedés és kibékülés eszméjétől. A dolog ily állásban nem tartom vakmerőségnek azt a feltételt, hogy ezután is ugyanezen egyházi kormányzat alatt fognak élni. Sőt az is lehetséges, hogy mind

a két fél átlátván, miszerint jobb volna külön válniok; a nélkül, hogy megegyeztek volna, érezhetőleg mérsékelni kezdtették azt a harcziás hevességet, a mely egykor buzdította. Egyébiránt elő kell készülniök egy meglehet nagyon közel levő, de mindenesetre nagyon bizonyos eshetőségre — az állam és egyház közti elválásra. Mind a két fél gondol erre s következőleg intézkedéseket tesz ez esetre. Parancsoló körülmények közbejötté nélkül, szeréntem, világos dolog, hogy az állam és egyház közti megválás alkalmi okul fog szolgálni az orthodoxoknak és a liberalisoknak két külön egyházzá leendő elszakadására.

A protestantismus őszinte barátai sajnálattal tekintenek a franciaországi reformált egyház e különválására. Attól félnek, Franciaországra való jótékony hatása csökkenni fog. Én épen nem tudnám osztani egészen e félelmet. Kétségkívül szép dolog volna látni, hogy ez a régi reformált egyház ugyanazon egyházi szervezetben folytatja életét. Félek, nehogy összetévesszük ezt a két lényegesen különböző kitélt: egyformaság és egység. Teljességgel nem látom az egyformaság előnyeit, de látom minden terhes hátrányát. A katolikus egyház régóta nyújt erre bizonyítékokat. Ha az amerikai oly sok és sokféle egyházakra tekintek, épen ellenkezőleg azt látom, hogy az élet és erő mindenfelé áradoz. Én tehát azt hiszem, hogyha az orthodox és liberalis francziák külön válnak, a köztük való érintkezés gyakoribb és jobb lesz, mint a milyen a dolgok jelen állásában és a külpropaganda munkája sem fog csökkenni, mivel mindenik egyház saját körében fog munkálni. Talán még azt is hozzá tehetjük, hogy a verseny üdvös hatása ösztönző lesz az evangelium terjesztésére nemzetünknek, a mely többé nem katolikus, de még távol van attól, hogy protestans legyen a kebelében.

A jövőt, habár sok ismeretlent, sőt bizonyos pontig félelmetes ismeretlen dolgokat rejt magában, nem kell oly sötétnek tekintenünk, mint a milyennek néhány pessimista feltünteti. Szerintem a francia reformált egyház barátait annak sorsáról annak meggondolása kell hogy biztosítsa: hogy az egyház nem akarja, hogy meglepessék s készül a jövőre, bárminő legyen is az.

CHARRUAUD DEZSŐ.